

Våldtäkt i Sverige 1900-2013. Ett historiskt och intersektionellt perspektiv på berättelser om våldtäkt inom olika genrer

- ◆ Finansiering:
Vetenskapsrådet 2015-2017.

- ◆ *Projektledare*: Monika Edgren, docent historia, professor i genusvetenskap, **Malmö högskola**
- ◆ *Medarbetare vid Lunds universitet*:
 - ◆ Ulrika Andersson, docent straffrätt
 - ◆ Gabriella Nilsson, docent etnologi
 - ◆ Lena Karlsson, docent engelska, lektor genusvetenskap

Utgångspunkter för projektet

- ◆ **Historisk förändring.**
- ◆ Synen på våldtäkt i Sverige har genomgått snabba förändringar under de senaste 20 åren, inte minst i lagstiftningen.
- ◆ **Narrativ om våldtäkt sedan 1990-talet alltmer beroende av medier, twitter, bloggar, självhjälpsmanualer, terapeutiska rum (Plummer)**
- ◆ **Feministisk teori om våldtäkt har varit svag. Individperspektiv har dominerat**
- ◆ Våldtäkt är den mest underteoretiserade frågan inom akademien under de senaste två decennierna, menar Carine Mardorossian (2014). Det gäller även Sverige där protester huvudsakligen handlat om den juridiska frågan samtycke.

Fokus på narrativ

- ◆ Narrativ länkar händelser i tid och rum och iscensätter normativa förståelser av kultur. Moraliska värden läggs samman med handlande. (Amsterdam and Bruner, *Minding the Law* 2001).
- ◆ Ploten, designen och intentionen ger mening till en berättelse som vilar på en kulturell doxa, såsom den uttrycks t ex i figuren the “female bar-hoping” och samtyckessex. (Peter Brooks 2002),

Projektets delar

Rättspraxis (domar) och inomrättsliga debatter särskilt med hänvisning till våldtäktsparagrafen mellan 1998-2013

Nyhetsrapportering, även nätbaserade debatterande nyhetsmedier. Våldtäkter som fått medial uppmärksamhet

Självbiografiska berättelser i blogg- och twitter-form (bl a twitterkampanjen #prata om det# och kampanjerna Fatta och Mörkertalet). Internet ett centralt forum för självbiografiska narrativ.

Svenska våldtäktsfall i fokus

- ◆ Vi studerar hur kön, sexualitet, ras och klass samverkar och skapar privilegierade och underprivilegierade urbana platser

De utvalda fallen

- ◆ Fem hypermedialiserade fall från perioden 1997-2013
 - Fyra har relaterats till förorten
 - Kontrast: Ett fall som relaterats till innerstaden
- ◆ All fall rör våldtäkter mot (unga) kvinnor av flera förövare

Dikotomier i rättsprocessen

- ◆ Vi/dem
- ◆ Tvång/samtycke
- ◆ Offer/förövare

Våra utgångspunkter

- ◆ Sårbarhet är både individuellt och **strukturellt** konstruerat
- ◆ Ingen motsättning mellan utsatthet och aktörskap

Övergripande frågeställning

- ◆ Vilka narrativ om våldtäkt tycks användbara, begripliga och hörbara i domarna?

= >

- Hur positioneras målsägande och tilltalade i ett intersektionellt perspektiv

Teoretiska utgångspunkter

- ◆ Vi problematiserar rättsliga narrativ med hjälp av tre teoretiska utgångspunkter som hänger samman:
- ◆ *Plats*
- ◆ *Sexualisering*
- ◆ *Sårbarhet*

Plats

- ◆ Platser är relationella, konstruerade och erfarna i relation till intersektioner av makt (Massey 1994)
- ◆ ”Förorten” är ett svenskt exempel på en plats skapad av en kolonial blick och myntad av media under 1990-talet som kontrast till ett sekulariserat och jämställt svenskt samhälle.
- ◆ Innerstaden – en plats konnoterad med högt socialt och kulturellt värde.

Plats

- ◆ Termen gängvåldtäkt upprepades mer frekvent i medierna och underbyggdes av en populistisk politik som kopplas till Förorten.

Här frågar vi: Hur frågor om ras, kön och sexualitet samverkar i högprofilerade domar och hur kroppar relaterade till privilegierade och underprivilegierade urbana platser produceras

Våld /Sexualisering

- ◆ Från och med 1980-talet förändring av våldtäkters innebörd - från sedlighet och moral till individens frihet och **kränkning** av individen. Begreppet **sexualitet** börjar användas istället för sedlighet.
- ◆ Övergreppet det centrala och därmed fokus på den utsatta, på frivillighet/samtycke.

Våld/Sexualisering

- ◆ **Ett sexuellt våldtäktsspråk naturaliserar och dikotomiserar kön.**
- ◆ **Strukturell maskulinitet och femininitet** måste teoretiseras i relation till våldtäkt och knyts till en vidare kontext bortom sexualiserande diskurser och ett dikotomiserat språk

Våld/Sexualisering

- ◆ Här frågar vi:

Hur produceras sexualitetsdiskurser i domstolsnarrativen? Vad kan berättas och vad kan höras? Fortsätter nya våldtäktslagar att vila på dessa diskurser eller finns möjlighet till ett nytt språk om våldtäkt?

Sårbarhet/Autonomi

- ◆ Det traditionella, liberala subjektet har frihet och är kompetent att göra rationella val och formar straffrätten. Vi kritiserar detta och knyter an till en teori om **Det Sårbara Subjektet** (Fineman 2008).
- ◆ Det sårbara subjektet är Både individuellt och strukturellt. Därmed ifrågasätts en dikotomiserad framställning av offret (kvinnor och män) som **antingen** handlande subjekt **eller** sårbara och passiva.

Sårbarhet/Autonomi

Våra frågor här:

Vilka narrativ om sårbarhet och autonomi produceras i domstolar och i debatter? Stänger dessa narrativ en tredje position där såväl sårbarhet som handlande erkänns?

Den aktuella perioden

- ◆ Fallen har ägt rum i en kontext av ökad social ojämlikhet, segregering och acceptans för en populistisk politik. Samtidigt har feministisk opposition bidragit till de debatter som följt våldtäktsfallen.

Den aktuella perioden

- ◆ Våldtäktslagstiftningen har ändrats flera gånger under perioden (1998, 2005, 2013) och inneburit en utvidgning av det rättsliga våldtäktsbegreppet. Bland annat har hjälplöshet och utsatthet inkluderats i definitionen.

Den aktuella perioden

- ◆ Ömsesidig sexualitet utgångspunkt med betoning på **samlag** och sexuell umgänge (numera sexuell handling)
- ◆ Tvång, dvs **våld** eller **hot**, och utnyttjande av **utsatt situation** centrala gränsmarkörer för våldtäkt i lagen

De utvalda fallen

- ◆ All fall rör våldtäkter mot (unga) kvinnor av flera förövare

Preliminära slutsatser

Förorten:

domstolen ordnar händelser i tid och rum för att sedan användas i bevisvärdering. Narrationen framstår som Sann. Förorten kopplas samman med immigrantstatus och kulturell annanhet

Preliminära slutsatser

Förorten:

med ett intersektionellt perspektiv producerar narrativet också ”pojken” med sexuella drifter eller som blivit vilseledd av sexuellt erfarna kvinnor (som då förlorar sin status som offer)

Preliminära slutsatser

Den privilegierade platsen:

händelserna ordnade så att de kroppsliga förväntningarna stämmer överens med plats som ges hög status,

offret tilldelas aktörsposition – hon har dragit fördel av männens sociala position och förlorar rätten till sårbarhet.

- ◆ Den privilegierade platsen:
- ◆ Trots stödbevisning: slemhinnesprickor i slida och anal, ursäktas förövarna av ”speciella omständigheter” hon var kraftig påverkad av alkohol varför hennes uppgifter måste bedömas försiktigt.
- ◆ Vidare - hon ”haft känslor för NN NN”
- ◆ ”har känt sig våldtagen”
- ◆ ”hennes sociala ställning beroende av relationen till NN NN”

Preliminära slutsatser

Målsägandena ges lite utrymme för att vara sårbara **och** samtidigt ha aktörskap: kvinnor med sexuell erfarenhet ses som sexuellt självständiga samtidigt som de inte är sårbara i domstolen ögon och därmed mindre trovärdiga

Preliminära slutsatser

- ◆ Sexualitetsdiskurser dominerar –
 - “de inblandade parterna hade samlag i den tilltalades sovrum”
 - De tilltalade hade samlag med målsäganden och därefter”....

Preliminära slutsatser

- ◆ Ett dikotomiserat språk om våldtäkt förhindrar komplexa förståelser och ett strukturellt perspektiv.
- ◆ Våldtäkten tolkas i individuella termer. Debatten har främst rör lagändringar och således begränsats till den juridiska diskursen.

Preliminära slutsatser

- ◆ Finns det överhuvudtaget ett narrativ om våldtäkt om den som våldtagits inte kan/vägrar att gestalta passivitet och trauma?